

ELAZIĞ AĞZINDA DEDE KORKUT *Dede Korkut in Elazığ Dialect*

Yrd. Doç. Dr. Ferdi GÜZEL*

Makale Geliş Tarihi: 05.12.2017

Makale Kabul Tarihi: 29.01.2018

Özet: Dede Korkut hikâyeleri Türk dili ve kültürünün eşsiz abideleri arasında yer almaktadır. Bu hikâyelerin bir kısmı ve Korkut Ata'nın hatırası bugün geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Hikâyelerde, sınırları kesin olarak belli olmasa da, destan kahramanı Oğuzların vatanı Kuzeydoğu Anadolu olarak görülmektedir. Fakat Dede Korkut hikâyelerinin dili esas alınacak olursa hikâyelerde yer alan Oğuz yurdundan çok daha geniş bir Oğuz yurdu ortaya çıkacaktır. Tespitlerimize göre Dede Korkut destanlarındaki dil bugün çeşitli farklılıklar oluşmuş olsa da Azerbaycan ve Kuzeydoğu Anadolu dışında Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmında varlığını korumakta, Güneydoğu Anadolu'daki bazı yerleşim yerlerini de içine alarak Kerkük'e kadar uzanmaktadır. Bu yerleşim yerleri arasında Elazığ, Dede Korkut'taki dil mirasını en iyi koruyan iller arasında yer almaktadır. Gerek ses ve şekil gerekse söz varlığı açısından Dede Korkut'un dili bu ilimizde yaşamaya devam etmektedir. Yazı dilimizde ve diğer bölge ağzlarında unutulmuş pek çok Dede Korkut kelimesinin bu ilimizde korunmuş olması dikkat çekmektedir. Elazığ'da elde edilen veriler, buranın bir Dede Korkut Diyarı olduğunu göstermekte, Dede Korkut Oğuzlarının vatan sınırları çizilirken hikâyelerdeki dilin de göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, Oğuz yurdu, Elazığ.

Abstract: Dede Korkut stories are among the unique monuments of Turkish language and culture. A part of these stories and the memory of Korkut Ata live today in a wide geographical area. In the stories, although the boundaries are not clear, the homeland of the epic hero Oguzs seems to be Northeast Anatolia. However, if the language of Dede Korkut stories is taken as a basis, a much wider Oguz country will be revealed than the Oguz country in the stories. According to our determinations, the language of the Dede Korkut epics today has been preserved in a large part of Eastern Anatolia, except for Azerbaijan and Northeast Anatolia, and extends to Kirkuk, including some settlements in Southeastern Anatolia. Among these settlements, Elazığ is one of the best preserving the language heritage of Dede Korkut. The language of Dede Korkut continues to live in this city in terms of voice and form and vocabulary. It is noteworthy that many of the Dede Korkut words that were forgotten in our writing language and in other districts are preserved in this region. The data obtained in Elazığ shows that this of Dede Korkut. While draw the boundaries of the country of Dede Korkut Oguzs it is necessary to consider the language in the stories.

Key Words: Dede Korkut stories, Homeland of Oguz, Elazığ.

* Yrd.Doç.Dr., Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, ferdiguzel@bayburt.edu.tr

Dede Korkut hikâyelerinin son şeklini Akkoyunlular zamanında aldığı ve Akkoyunluların hâkim olduğu bir coğrafyada, 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın ortaları arasında yazıya geçirildiği genel kabul gören bir görüştür (Ergin, 1994: 56, Gökyay, 1973: LXXVIII). Sınırları tam olarak belli olmamakla birlikte Dede Korkut'ta olayların yaşandığı yer Güney Kafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu, Oğuzların ülkesi ise Gürcistan-Pasinler-Ağrı Dağı üçgeni içinde kalan bölge gösterilmektedir (Ergin, 1994: 51-52). Fakat dil ve tarih verileri Dede Korkut hikâyelerinin coğrafyasını bu şekilde dar bir alana hapsetmenin doğru bir yaklaşım olmadığını ortaya koymaktadır. Hamza Zülfikar daha önce bu yaklaşımın doğru olmadığını üzerinde durmuş, Dede Korkut Kitabı'ndaki dilin kuzeyde Kafkasya'ya, güneyde Van Gölü ve çevresine oradan da daha güneye uzandığını ifade etmiştir (2004: 172). Dede Korkut Kitabı'ndaki dilin Hamza Zülfikar'ın çizdiği sınırlardan daha ötelere uzandığı, daha geniş bir coğrafyaya sahip olduğu düşüncesindeyiz. Dede Korkut mirasının bugün canlı bir şekilde yaşadığı yerler, 14. yüzyılın ortasından 16. yüzyılın başına kadar Karakoyunluların ve Akkoyunluların hâkim olduğu coğrafyadır. Dolayısıyla bu coğrafyanın hemen hemen tamamında Dede Korkut dili pek fazla değişmeden günümüze kadar gelmiştir.

Dede Korkut mirasını yaşatan illerden biri olan Elazığ, eski adıyla Harput, Anadolu'daki en eski Türk yurtlarından biridir. 11. yüzyılda Çubukoğulları tarafından fethedilen Harput, 16. yüzyıldaki Osmanlı hâkimiyetine kadar, pek çok kez, Türk beylikleri-devletleri arasında el değiştirmiştir. Çubukoğulları devrinde Türkleşmeye başlayan Harput'ta Türk nüfusu, özellikle Moğol istilasından sonra bölgeye gelen Türk boyları ile büyük oranda artmıştır. Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri ve bu Türkmenler ile aynı birlik içinde yer alan öteki boylar bölgemizdeki etnik yapının son şeklini oluşturmuştur. Bölgemizin etnik yapısının şekillenmesinde Akkoyunluların büyük payı vardır (Gülensoy ve Buran, 1994: 25).

Faruk Sümer'in vurguladığı gibi Bugün Doğu Anadolu'daki Türklerin büyük bir kısmı Karakoyunluların ve Akkoyunluların torunları olduğu gibi, yine bu bölgedeki Türkçe yer adlarının çoğu da onlara aittir (1997: VII). 14. yüzyılın ikinci yarısından 16. yüzyılın başına kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya hâkim olan Akkoyunlular için Harput ve Palu önemli merkezler olmuştur. Erzurum, Diyarbakır, Kars, Van, Tunceli gibi Karakoyunlu ve Akkoyunluların

5 Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat*, Türkiye Diyanet Vakfı, Yayınları, Ankara, 2010, s.191-192; Âkif'in hayatı ve düşüncesiyle ilgili daha fazla bilgi için bk. Gökçek, Fazıl, Mehmet Âkif'in Şiir Dünyası, Dergah Yayınları, İstanbul 2005; Okay, M. Orhan, Mehmet Âkif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, Akçağ Yayınları, Ankara 1998; Kuntay, Mithat Cemal, Mehmet Âkif-Hayatı, Seciyesi, Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986; Karakoç, Sezai, Mehmet Âkif. 16. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013.

6 Fromm, Erich, *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara, 1995, s.89.

hüküm sürdüğü illerimizde bulunan ve bölgenin Karakoyunlu-Akkoyunlu kimliğini doğrulayan koç-koyun biçimindeki mezar taşları, Elazığ'ın Karakoçan ilçesinde de tespit edilmiştir (Aşan, 1989: 87). Merkez ilçeye bağlı Sün köyünde köylülerin “*Koçbaba*” adını verdikleri ve uğurlu saydıkları mermer bir koç heykeli bulunmaktadır (Sunguroğlu, 1958: 123). *Bayındır*, *Alpagut*, *Kaçar*, *Karaman* gibi yer adları da ilimizdeki Karakoyunlu-Akkoyunlu yadigârlarıdır.

Türkiyenin pek çok yerinde olduğu gibi Dede Korkut hikâyelerinden bazılarının masallaşmış biçimleri Elazığ'da da yaşamaktadır. Elazığ'da, Bamsı Beyrek hikâyesinin iki farklı varyantı¹ ve Deli Dumrul hikâyesi² tespit edilmiştir.

Elazığ'da özellikle de Ağın ilçesinde ve Mastar Dağı çevresindeki Şahsuvar, Şeyhacı, Değirmenönü Gedikyolu, Konakalmaz, Kumla vb. köylerde Dede Korkut diline çok yakın bir dil konuşulmaktadır. Elazığ ağzı ile Dede Korkut hikâyelerindeki dil; ses ve şekil bilgisi yönünden pek çok benzerlik taşımaktadır. Dede Korkut'un söz varlığını oluşturan kelimelerden Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve diğer ağızlarda bulunmayan veya unutulmuş olanların pek çoğu Elazığ ağzında varlığını korumaktadır.³

Kelime içindeki ve sonundaki g'lerin büyük bir kısmı Elazığ ağzında korunmuştur: Dede Korkut'ta yer alan *ciger*, *deg-*, *degenek*, *degül*, *degirman*, *dög-*, *diğüm*, *diğü*, *eg-*, *eger*, *eglen-*, *egri*, *göger-*, *ög-*, *ögin-*, *ögren*, *sög-*, *ügit-* vb. birçok kelime aynı şekilde Elazığ ağzında yaşamaktadır.

Dede Korkut metinlerinin en önemli özelliklerinden biri de kelime içi ve sonu *ķ > ħ* değişimidir. Zaman içinde Doğu grubu ağızlarında yaygınlaştığı anlaşılan *ķ > ħ* değişimi, Elazığ ağzının da belirleyici özelliklerinden biridir: *goĥu*, *oĥ*, *ĥoĥ*, *aĥşam*, *yuĥu*, *adaĥlı*...

Elazığ ağzında *eniük*, *altun*, *azuk* (*azuĥ*), *demür*, *ĥadun* (*ĥadun*), *diüz-* vb. kelimeler Dede Korkut'ta olduğu gibi yuvarlak ünlülüdür.

- 1 Tuncer Gülensoy, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Yaşayan Dede Korkut Hikâyeleri, Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek’in Poyraz (Elazığ) Varyantı”, *Türk Kültürü*, 244, Ağustos 1983, s. 547-558. ; Ali Berat Alptekin, “Bamsı Beyrek Hikâyesinin Elazığ Varyantı Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma”, *SÜTAD*, 9, 2001, s. 255-270 (Alptekin’in derlediği *Beyrek* hikâyesi ilgi çekicidir. Hikâyenin giriş bölümü, Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesini hatırlatmaktadır. Hikâye kahramanının *Seğrek Basan* adını taşıması, Uşun Koca Oğlu Segrek hikâyesinden kalan bir iz olabilir. Alptekin’in derlediği hikâye farklı boyların ve değişik halk hikâyelerinin karışımı durumundadır).
- 2 Ahmet Buran, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da Yaşayan Dede Korkut Hikâyeleri, Deli Dumrul’un Keban Rivayeti”, *Erciyes*, 86, Şubat 1985, s. 22-25.
- 3 Derleme Sözlüğü ağzı araştırmaları için çok önemli bir kaynak olsa da ne yazık ki Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığını tam olarak yansıtmamaktadır. Elazığ ağzındaki pek çok kelime, DS’de Elazığ’dan derlenen kelimeler içinde yer almamaktadır. Bu çalışmada Elazığ ağzı söz varlığı için Ahmet Buran ve Nadir İlhan tarafından hazırlanan ‘Elazığ Yöresi Söz Varlığı’ (Buran ve İlhan, 2008) adlı eser ile Elazığ’ın Şahsuvar köyünden yaptığımız derlemelere dayanan sözlük kullanılmıştır.

Bazı eklerin sadece yuvarlak ünlülü oluşu Elazığ ağzının önemli özelliklerinden biridir. Elazığ ağzında Eski Oğuz Türkçesinin, dolayısıyla Dede Korkut dilinin önemli ölçüde korunduğu görülmektedir: -DIr- ettirgen çatı eki (*açdur-*, *artur-*, *aşur-*, *atdur-*...), -Ir- geniş zaman eki (*getür-*, *itür-*, *geyür-*, *içür-*...), -(I)k 1. çoğul şahıs eki (*alduḡ*, *bahduḡ*, *geldük*, *aluruḡ*, *yapacavuh* ...), -CIk küçültme eki (*babacuh*, *anacuh*, *kızılcuḡ*...), -DIr- 3. şahıs bildirme eki (*uşaḡdur*, *ḡestedür*...), +sIz, -GIIn, -(I)k ve -Ir- yapım ekleri (*bellisüz*, *haksuz*, *issüz*; *yorḡun*, *azḡun*; *artuḡ*, *delük*, *yırtuḡ*, *saruḡ*, *yanuḡ*, *yazuḡ*; *bişür-*, *bitür-*, *batur-*...), -DIk sıfat fiil eki (*tanıduḡ*, *bilduḡ*, *sorduḡumuz*...) daima yuvarlak ünlülüdür.

Eski Oğuz Türkçesinde sadece dar-düz ünlülü şekilleri bulunan bazı ekler, Elazığ merkez ağzında dudak uyumuna girmiştir. Fakat merkez ağzı dışında kalan yerlerin büyük kısmında, özellikle de Mastar Dağı çevresindeki yerleşim birimlerinde -mIş görülen geçmiş zaman eki (*almış*, *getmişim*, *oturmuş*, *yapmışler*...), -I belirtme hali eki (*yoli*, *aḡaci*...) ve 3. tekil şahıs çekiminde -DI geçmiş zaman eki (*aldi*, *yapdi*, *sordi*...) Dede Korkut'ta olduğu gibi sadece düz ünlülüdür. Merkez ağzı dışında kalan yerlerin çoğunda, -CI isimden isim yapma eki (*yolçi*, *yalançi*, *avci*...), -(s)I 3. şahıs iyelik eki (*anasi*, *babasi*, *oḡli*...) kelime sonuna geldiğinde ek ünlüsü hep düz ve incedir. -(I)ncI sıra sayı eki kelime sonunda yer aldığı anda ekin son ünlüsü yine her zaman düz ve ince olur (*altınci*, *yüzünci*, *onuncu*...).

Dede Korkut metinlerinde bazı kelimelerde, kelime başında, dar ünlünün önündeki /y/ sesinin düştüğü görülmektedir: *ıldırım*, *ılduz*, *ılkı*. Kelime başında, dar ünlünün önündeki /y/ ünsüzünün düşmesi Azeri Türkçesinin ve Doğu grubu ağzlarının en önemli özelliklerinden biridir. Elazığ ağzında bu hadisenin pek çok örneği görülmektedir: *ıldız*, *igirmi*, *igit*, *ilan*, *üzgeç*, *üz*, *uca*, *üşgek vb.*

Oğuz Türkçesinin ayırıcı vasıflarından biri de kelime başında /h/ ve /y/ seslerinin türemesidir. *Avlu*, *esir* ve *ırğa-* kelimeleri Elazığ ağzında, Dede Korkut'ta olduğu gibi *havlu*, *yesir* / *yessir*, *yırğa-* biçiminde yer alır.

Zamir menşeli 2. çoğul şahıs eki -sInIz, Elazığ ağzında, Dede Korkut'taki gibi -sIz biçimindedir.

Elazığ ağzında, Dede Korkut'ta olduğu gibi -DIḡIndA yerine genellikle -AndA zarf fiil eki kullanılır.

Ağın ilçesi ağzında öğrenilen geçmiş zaman için -mIş ekinin yanı sıra -Ip eki de kullanılmaktadır: *batıpsın*, *ḡatıpsın*, *çatıpsın*...

Mastar eki -mAk, Elazığ'ın bazı bölgelerinde tek şekillidir. Sürekli -mağ biçiminde kullanılır. Dede Korkut metinlerinde iki kelimedede, üç yerde ince ünlüden sonra gelen mastar ekinin son sesi /h/ ile yazılmıştır: *ivermeh-* (D80-12), *binmeh* (D81-2). Ergin'in vurguladığı gibi kalın konsonant olan /k/'dan gelen /h/ sesinin /e/ sesi ile yan yana gelmesi normal değildir. Güney Azerbaycan ağızlarında ve Türkiye Türkçesi Doğu grubu ağızlarının bir kısmında bu ek tek şekilli olduğuna göre, Dede Korkut metinlerindeki bu iki kelimedede mastar ekinin ünlüsü kalın okunabilir: *ivermağ, binmağ*.

Dede Korkut'taki ağ, *ahır*, *alma*, *almas*, *amanat*, *birez*, *böyük*, *buğa*, *buynuz*, *çara*, *emmi*, *eyi*, *geyim*, *gögerçin*, *göküs*, *haman*, *haramzada*, *hörmet*, *kala*, *kibi*, *kölge*, *mancılığ*, *melhem*, *minara*, *möhlet*, *möhür*, *mudbak*, *müsülman*, *oyan-*, *tik*, *tök-*, *tuç*, *ur-*, *zalım*, *zencir*, *ziyada* vb. pek çok kelime Elazığ ağzında aynı biçimde yer almaktadır. Bazı kelimeler ise küçük değişikliklerle, Dede Korkut metinlerindeki biçime yakın bir şekilde bulunmaktadır: *çünkü* (*çünkim*), *ële* (*eyle*), *hangı* (*kankı*), *ğonşu* (*koşu / koşu*), *ğarış* (*karış / karkış*), *hekat* (*hikāyet*), *neçe* (*niçe*), *onda* (*anda*), *orğa-* (*oğra-*), *orğaş-* (*oğraş-*), *yalavuz* (*yalavuz*)...

Dede Korkut'taki söz varlığının önemli bir kısmı Elazığ ağzında korunmuştur. Özellikle, yazı dilimizde bulunmayan pek çok Dede Korkut kelimesinin Elazığ ağzında varlığını koruduğu görülmektedir.

Elazığ ağzında görülen Dede Korkut kelimelerinden *apar-*, *baya* (> *bayak*), *becit*, *bele-*, *çigin*, *daz*, *emcek*, *gor*, *hamayil*, *hıra*, *kalınlık*, *kanara*, *kaşan-*, *kesim*, *kıran*, *kov*, *kovla*, *maya*, *muğannet*, *muştuluk*, *ohtı-* / *okı-*, *pürçek*, *sası*, *se-girt-*, *uşak*, *ür-*, *yaylım*, *yazı* gibi kelimeler TTA'da nispeten yaygındır. Fakat bazı kelimeler TTA'da sadece birkaç yerde tespit edilmiştir.

Dede Korkut'ta *bilici* kelimesi “*geleceği bilen, gelecekten haber*” veren anlamını taşımaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla kelime, TTA'da bu anlam ile sadece Elazığ ağzında yer almaktadır. Elazığ ağzında kelime *geyib bilici* şeklinde kullanılmakta ve “*müneccim, kâhin, gelecekten haber veren*” anlamına gelmektedir.

Çekiş- kelimesi “*dövüşmek, kavga etmek*” anlamı ile sadece Elazığ ağzında tespit edilmiştir. Ordu, Uşak ve Adana'da “*sözle sataşmak, sitem etmek*” anlamını taşımaktadır. Bursa'daki *çekişmekli* “*kavgalı*”, Ordu'daki *çekişikli* “*kavgalı*” ve Niğde'deki *çekişgen* “*kavgacı*” kelimelerinde de fiil gövdesinin anlamı korunmuştur.

Hurd ol- “parça parça olmak” bileşik fiili Elazığ ağzında “çok yorulmak, bitmek, tükenmek” anlamı ile yaşamaktadır. Kars ağzında ise bu birleşik fiil *hurthaş ol-* biçiminde görülmektedir.

“*Hırçın, huysuz, yaramaz (çocuk)*” anlamını taşıyan *erçel* kelimesi DS’ye göre Ordu, Elazığ, Malatya ve Konya ağızlarında kullanılmaktadır. Elazığ ağzında *erçel* kelimesi, *ekis* “aksi, ters, yaramaz” ile beraber çok sık kullanılan kelimelerden biridir.

“*Kıskaç*” anlamına gelen *hasud* kelimesi DS’ye göre Tokat’ta “*cimri, görgüsüz*” anlamı ile kullanılmaktadır. Elazığ ağzında *hasut ve hasiüt*, Erzurum ağzında *hesud* biçiminde görülen kelime “*kıskaç*” anlamını korumuştur. Urfa ağzında bu kelimenin türemiş biçimi olan *hasıtlık* “*kıskaçlık*” kaydedilmiştir.

“*Öç, intikam*” anlamını taşıyan *hayıf*, Elazığ, Nevşehir, Erzurum ve Diyarbakır ağızlarında korunmuştur. Kelime Elazığ ağzında *hayıf al-*, *hayıfını kimsede koyma-* gibi deyimlerde de yaşamaktadır.

Koşa, TTA’da farklı anlamlar ile pek çok ilimizde görülmektedir. “*Çift, ikiz*” anlamı ise sadece birkaç ilimizde yaşamaktadır. *Koşa*, Elazığ ağzında unutulmuş kelimelerden biridir. Fakat bu kelime Şahsuvar köyünde bir yer adında saklanmıştı.

Nöker “*hizmetkâr*” kelimesi birkaç ilimizde “*kuma, ortak*” anlamı ile kaydedilmiştir. Elazığ, Kars ve Erzurum ağızlarında kelime asıl anlamını korumaktadır.

Sadece birkaç ilimizde “*serseri, işsiz, başıboş dolaşan kimse*” anlamı ile varlığını koruyan *salaḫana* kelimesi, Elazığ ağzında hem *salaḫana* hem de ünsüz ikizleşmesi ile *sallaḫana* biçiminde yaşamaktadır.

Sanç- “*saplamak, batırmak*” kelimesi birkaç ilimizde aynı anlam ile kullanılmaktadır. Bitlis ve Elazığ ağızlarında kelime “*ısırmak, sokmak*” anlamını da taşımaktadır. Zehirli veya iğneli hayvanların sokması, ısırması *sanç-* fiili ile ifade edilmektedir. Fiil bu anlamıyla, Şahsuvar ağzındaki “*Yılan sancan yeri akrap da sancar.*” atasözünde de görülmektedir.

Şiven “*feryat, figan, ağlama*” kelimesi Elazığ’da ve birkaç ilimizde *şivan* biçimi ile yaşamaktadır. Kelime çoğunlukla *kop-* ve *düş-* fiilleri ile birlikte kullanılmaktadır.

Yöm “*uğur, hayır dua, fal*”, Kastamonu’da “*hayırlı*” anlamını taşımaktadır. Kelimenin yom biçimi Çanakkale’de “*boş inanç*”, Mersin’de “*fal*” Sivas’ta

“uğur” anlamları ile tespit edilmiştir. *Yöm*, Elazığ ve Niğde’deki *yomsuz* “uğursuz”, Kars’taki *yömsüz* “uğursuz” kelimelerinde de varlığını korumaktadır.

Cılasun “erkek ve kız güzeli”, *esrük* “sarhoş”, *mavla-* “miyavlamak” kelimelerinin korunduğu birkaç ilden biri de Elazığ’dır.

Dede Korkut’taki *av avlamak kuş kuşlamak* ifadesi Elazığ’da *av guş et-* biçimine dönüşmüştür.

Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy’da, Kazan Bey’in düşmanı aşağıladığı soylamada geçen ve *kef-vav kef-vav* (D281-4) ile yazılan ikilemeyi Ergin *güv güv* Tezcan ve Boeschoten *kev kev* okumuşlardır. Gökyay ise bu ikilemeyi tek kelimeymiş gibi değerlendirerek *güñü* biçiminde okumuştur. Elazığ ağzında canı yanan köpek *gav gav* şeklinde ses çıkarır, köpeğin bu sesi çıkarmasına ise *gavulda-* denir. Kanaatimizce buradaki ikileme, Elazığ ağzındaki ikilemenin ince ünlülü şeklidir ve *gev gev* okunabilir. Kelimenin ince ünlülü şekli, düşmanın zayıflığını, acizliğini vurgulamak için özellikle tercih edilmiş olmalıdır.

İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy’da, *Kılbaş* adlı bir kişi vardır. *Kılbaş* kelimesi Elazığ ağzında “başı açık” anlamına gelmektedir. Kelime, genellikle *gez-* fiili ile birlikte kullanılmakta, *kılbaş gez-* “baş açık, başını örtmeden gezmek, dolaşmak” anlamını taşımaktadır. Elazığ ağzındaki bu veri, bu Dede Korkut kahramanına börk, başlık takmadan, başı açık dolaştığı için *Kılbaş* lakabının verilmiş olabileceğini göstermektedir.

Dede Korkut’ta kadınlar dört türdür: *Solduran sop*, *dolduran top*, *evin dayağı* ve *niçe söylersen bayağı*. Elazığ’da ise üç tür: *ev dayağı*, *küp boyağı*, *çarşı ayağı*.⁴ *Ev dayağı*, Dede Korkut’ta da aynı adla anılan ve olumlu özellikler taşıyan kadın tipidir. Ayişe, Fatıma soyundandır. Hamarat, becerikli, namuslu, misafirperver, evcimen bir kadındır. *Çarşı ayağı*, Dede Korkut’taki *dolduran top* ile benzer özellikler taşır. Sadece gezmeyi düşünen, sabah akşam çarşı pazar gezen, evinde pek durmayan bir kadındır. *Küp boyağı* ise bayağı bir kadın tipini sembolize eder. Bu kadın öyle çok boya sürünür ki boya küpüne benzer. Bu kadın için sadece takıp takıştırmak, güzel giyinmek ve süslenmek önem taşır.

Dede Korkut’un dilini belli bir bölge ile sınırlandırmak doğru bir yaklaşım değildir. Dede Korkut’un dili sadece Kuzeydoğu Anadolu ve Kuzey Azerbaycan’da değil, Güney Azerbaycan’da, Doğu Anadolu’nun hemen hemen tamamında, Güneydoğu Anadolu ve Irak’ın bazı bölgelerinde yaşamaktadır. Sözlü edebiyat

1 *Ğari var, ev dayağı; ğari var, çarşı eyağı; ğari var, küp boyağı*. Derlemeyi yaptığımız Mücevher Güzel, bu sözleri 1970’li yıllarda, Elazığ’ın Kızılay (Kesrik) mahallesinde yaşayan Hayriye nineden duyduğunu ifade etmiştir.

ürünleri ve dil verileri, Dede Korkut mirasını yaşatan yerlerden birinin de Elazığ olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (2001). Bamsı Beyrek Hikâyesinin Elazığ Varyantı Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma. *SÜTAD*, 9, 255-270.
- ARDIÇOĞLU, Nurettin (1997). *Harput Tarihi*. Elazığ: Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı Yayınları.
- AŞAN, M. Beşir (1989). *Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskân İzleri (XI-XIII. Yüzyıllar)*. Ankara: TKAE Yayınları.
- BURAN, Ahmet (1985). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yaşayan Dede Korkut Hikâyeleri, Deli Dumrul'un Keban Rivayeti. *Erciyes*, 86, 22-25.
- _____ (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- _____, OĞRAŞ, Şerife (2003). *Elazığ İli Ağızları*. Elazığ: Elazığ Valiliği.
- _____, İLHAN, Nadir (2008). *Elazığ Yöresi Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (2008). "Palu ve Palu Ağzının Bazı Fonetik Özellikleri". *Makaleler*. Hazırlayan: Ercan Alkaya, S. K. Yalçın ve M. Şengül. Ankara: Turkish Studies Publication. 74-87.
- ERGİN, Muharrem (1994). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*. Ankara: TDK Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (1997). *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*. Ankara: TDK Yayınları.
- ERZİ, A. Sadık (1954). Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar I, Kitap-1 Dede Korkut Hakkında Notlar. *Belleten*, XVIII/70, 179-221.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- GÜLENSOY, Tuncer (1983). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yaşayan Dede Korkut Hikâyeleri, 'Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek'in Poyraz (Elazığ) Varyantı'. *Türk Kültürü*, 244, 547-558.

- _____, BURAN, Ahmet (1994), *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler*. Ankara: TDK Yayınları.
- GÜLER, Zülfü (1992). *Harput Ağzı*. Elazığ: Elazığ Belediyesi Yayınları.
- SUNGUROĞLU, İshak (1958). *Harput Yollarında I*. İstanbul: Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- SÜMER, Faruk (1967). *Kara Koyunlular I*. Ankara: TTK Yayınları.
- TDK (1963-1982). *Derleme Sözlüğü I-XII*. Ankara: TDK Yayınları.
- TEZCAN, Semih, BOESCHOTEN Hendrik (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- UZUNÇARŞILIOĞLU, İ. Hakkı (1937). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK Yayınları.
- ÜSTÜNER, Ahat (1999). Harput Ağzına Has Kelimelerin Yapı ve Anlam Özellikleri. *Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu Bildirileri*. Elazığ: TDV Elazığ Şubesi Yayınları. 455-468.
- ZÜLFİKAR, Hamza (2004). Dede Korkut Kitabı'nın Dilinde Doğu Anadolu Ağızlarıyla İlgili İzler. *TDAY-B* 1998, 171-176.